

ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ФІЛІЇ БІБЛІОТЕКИ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР У 1939–1941 рр.

Р. В. Дзюбан

*Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника
library@lsl.lviv.ua*

А. О. Огар

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
annaogar@ukr.net*

Ключові слова: формування, депозит, колекція, бібліотека, книгозбірня, архів, ЛФБАН УРСР.

Предметом дослідження є процес формування книжкових, рукописних та художніх колекцій Львівської філії Бібліотеки Академії наук УРСР (ЛФБАН УРСР) у 1939–1941 роках. Цей період має виняткове значення, оскільки в той час були сформовані основні колекції теперішньої Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Мета статті – висвітлити процес формування цих збірок у 1939–1941 рр. і встановити, в який саме відрізок часу досліджуваного періоду поповнення бібліотечних фондів Львівської філії Бібліотеки Академії наук УРСР були найбільш інтенсивними.

FORMATION OF FUNDS OF THE LVIV BRANCH OF THE LIBRARY OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE USSR IN 1939–1941

R. Dziuban

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv,

A. Ohar

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

Key words: deposit, kollection, library, archives, Lviv Academy of scientific Ukrainian SSR library department.

The subject of the research is the process of formation of book, manuscript and art collections of the Lviv branch of the Library of the Academy of Sciences of the USSR (LFBAN of the USSR) in 1939–1941. This period is of exceptional importance, because at that time the main collections of the current Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk were formed. After the incorporation of the western Ukrainian lands (previously occupied by Poland) into the USSR in September 1939, the process of Sovietization of cultural institutions, including Lviv, began. Cultural, religious, educational figures and politically active people in the annexed territories found themselves under pressure from a new and unknown totalitarian system, in conditions of virtually complete lawlessness. Political, religious, cultural and public institutions were deprived of legal protection. This situation lasted until the war between Germany and the USSR. Cultural monuments, books, manuscripts and museum collections are under threat of destruction and theft. The Moscow military, functionaries of the communist party apparatus, were largely unaware of the value of books, often printed in a language they did not understand, and considered it hostile. They destroyed and burned valuable books in ovens, stole and damaged paintings, old furniture, and so on. Fear of confiscation forced people to transfer their collections for temporary storage to public institutions. Intensive and rapid reorganization of Lviv cultural institutions was accompanied by significant movements of cultural values, and hence their losses in Lviv libraries, archives and museums. At the same time, the funds of the LFBAN of the USSR were replenished in the initial period of its operation from private and public collections. Soon some of them were looted by the German occupiers during the German-Soviet war, some more were destroyed in special funds and dispersed after the war. Study and comprehension of losses of these so-called. "Repressed books" are necessary among the many factors that contribute to the restoration, development and consolidation of national memory. The purpose of the article is to shed light on the process of formation of these collections in 1939–1941 and to establish in what period of time the period of replenishment of the library funds of the Lviv branch of the Library of the Academy of Sciences of the USSR was most intensive.

Відомо, що бібліотеки, архіви, музеї як компоненти соціальних інститутів, покликані збирати та зберігати джерела національної пам'яті, здійснювати наукову та культурну діяльність¹. Дуже часто під час воєнних дій, і викликаних ними змінами державних кордонів, переміщеннями населення, фонди цих установ зазнають непоправних втрат. На жаль, таких втрат зазнали і львівські культурні установи під час Другої вітової війни. Ще в 1941 р. під час німецької окупації Львова, переміщеннями і втратами культурних цінностей львівських установ у період комплектування фондів ЛфБАН УРСР, зацікавився відомий вчений-літературознавець, бібліограф та бібліолог Володимир Дорошенко². В окупаційному краківському щоденнику він опублікував статтю, в якій особливу увагу звернув на втрати Бібліотеки НТШ³. Згодом на еміграції вийшов збірник статей під редакцією Мілени Рудницької, в якому В. Дорошенко повернувся до розгляду даної тематики⁴. Вивчення проблеми втрат ЛННБУ ім. В. Стефаніка було започатковане появою 1996 р. збірника «документів, фактів, коментарів», який упорядкувала Лариса Крушельницька. Долею розформованої Бібліотеки НТШ, яку 10 лютого 1940 р. було включено у фонди новоорганізованої ЛфБАН УРСР активно займався відомий історик Ярослав Дашкевич. «Ворожа» радянському режимові література з Бібліотеки НТШ, як і з інших приватних та громадських книгозбірень, яких можна нарахувати більше сотні потрапила до спецвідділу бібліотеки (т. зв. спецфонду), створеного навесні 1940 р. Про діяльність цього секретного підрозділу бібліотеки є низка публікацій Лесі Кусий⁵. Серед закордонних дослідників, які вивчають процеси переміщення культурних цінностей львівських установ, зокрема «Оссолінеуму» найвідоміший польський дослідник Мацей Матвіюв.

Після початку німецько-польської війни та вторгнення Червоної армії 17 вересня 1939 р. на землі Західної України, в умовах московської окупації й тотального терору політичної поліції НКВД – заможні чи національно-свідомі представники населення будь-якої національності опинилися під загрозою знищення чи депортації у віддалені

регіони СРСР. Культурні, релігійні, освітні діячі, не кажучи вже про політично активних осіб, на приєднаних територіях опинилися під тиском нової й не званої для них тоталітарної системи, в умовах фактично цілковитого безправ'я. Навіть лояльні до нового політичного режиму особи, весь час сподівалися арешту чи депортації. Це ж саме можна сказати про політичні, релігійні, культурні і громадські інституції, які були позбавлені основ правового захисту. Така ситуація тривала до початку війни між Німеччиною та СРСР. Пам'ятки культури, книжкові, рукописні та музейні колекції опинилися під загрозою знищення та розкрадання. Нові прибульці – радянські військові, функціонери комуністичного партійного апарату здебільшого не орієнтувались у вартості книжок, часто друкованих незрозумілою їм мовою, вважали її ворожою. Вони нищили й палили цінні книжки у грубках, розкрадали та псували картини, старі меблі тощо. Страх перед конфіскацією змушував людей передавати свої збірки на тимчасове зберігання до Оссолінеуму, бібліотек Наукового товариства імені Шевченка, Народного Дому, «Студіону» та інших установ.

17 листопада 1939 р. було організовано «Комісію по охороні пам'яток культури» при Тимчасовому управлінні у Львівській області, якій підлягали бібліотеки, музеї та архіви. Завданням комісії були облік й порятунок культурного надбання минулих поколінь. Очолив комісію письменник Петро Панч, який для цього прибув з Києва. Серед членів комісії – відомі вчені Іван Крип'якевич та Михайло Возняк, представники радянської адміністрації Анатолій Задорожний і Юхим Дудко. Незабаром до неї увійшли науковці Ярослав Пастернак, Володимир Дорошенко, Іларіон Свенціцький, Іван Карпинець (інспектор архівів), Михайло Драган (інспектор пам'яток культури)⁶ та В. Ткаченко (комісар з бібліотек), Володимир Паньків (інспектор музеїв)⁷. Було вирішено облікувати усі музеї, архіви, бібліотеки, пам'ятки старовини, які належали державним установам, місту або приватним особам, що емігрували на Захід. Але, як писав директор бібліотеки НТШ Володимир Дорошенко, «комісія ця працювала вяло, збиралася дуже рідко, не розпоряджала потрібними грошевидами і транспортними засобами»⁸.

У грудні 1939 р., ще перед утворенням ЛфБАН УРСР, директор Оссолінеуму Єжи Борейша (Беніамін Гольдберг), розпорядився відкрити приватні депозити, скласти їхні переліки і включити до ос-

¹ Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. Бібліотечний вісник. 2017. № 1. С. 3.

² У бібліотеці НТШ працював з 1910 р., у 1919–1921 рр., і від 1937 р. до весни 1944 р. – директор цієї бібліотеки.

³ Дорошенко В. Бібліотеки й архіви на Зах[ідній] Україні за большевицького панування // Краківські вісті : [щоденник]. 1941. 9 листоп. (№ 250). С. 2.

⁴ Дорошенко В. Книжки на паливо // Західна Україна під большевиками (IX. 1939–VI. 1941) : збірник / за ред. Мілени Рудницької. Нью Йорк : НТШ в Америці, 1958. С. 235–242.

⁵ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Львів, 2015. 200 с.

⁶ Смірнов Ю. Діяльність Комісії з охорони пам'яток культури у Львові в 1939–1940 роках // Галицька брама. 2009. № 7/9. С. 30.

⁷ Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. S. 35.

⁸ Дорошенко В. Бібліотеки й архіви на Зах[ідній] Україні за большевицького панування // Краківські вісті : [щоденник]. 1941. 9 листоп. (№ 250). С. 2.

нового бібліотечного фонду. Події ці, в основному, мали місце у січні-лютому 1940 р. До бібліотеки тоді прийнято 15 великих депозитів книг і приватних архівів, а до Музею Оссолінеуму майже 20 колекцій¹. 14 грудня 1939 р. Є. Борейша звернувся листовно до Львівського дитячого прийомника-розподільника НКВД на вул. Кляшторній, 2 (тепер – частина вул. Замкової) з проханням «передати у руки віддавця цього письма скриню зі старими книгами». Хоча прохання «засновував» на тому, «що Бібліотека Оссолінеум має мандат збирання книжок та рукописів», книжок, бібліотека так і не одержала².

Ще на початку січня 1940 р. ректорат Духовної семінарії латинського обряду у Львові передав у депозит Оссолінеуму семінарську бібліотеку і музейні збірки. На листі поставлено резолюцію голови Комісії по охороні пам'яток культури Петра Панча від 30 січня 1940 р.: «Архів перебрати, або опечатати Архівному Управлінню НКВС. 2) Музей перенести до надійного приміщення і до розподілу замкнути й опечатати»³. 4 січня 1940 р. директор Оссолінеуму Є. Борейша, покликаючись на лист ректора Франкля і після вислухання думки наукової комісії в складі Т. Маньковського, С. Осовського, К. Тишковського і В. Віслоцького, постановив семінарську бібліотеку «націоналізувати при Оссолінеумі». До відбору бібліотеки та музейних предметів уповноважив Віслоцького і Вуйцяка⁴. В середині лютого 1940 р. половина бібліотеки (16 000 томів) Латинської духовної семінарії була вже у бібліотеці⁵. У протоколі першого засідання Вченої ради ЛфБАН УРСР від 26 липня 1940 р. згадано, що серед придбаних для бібліотеки книгозбірень бібліотека латинської духовної семінарії бл. 30000 томів⁶.

5 січня 1940 р. сім'я Станіслава й Анни Незабитовських звернулася листовно до керівництва Національного закладу ім. Оссолінських прийняти на депозит меблі, картини, гравюри, порцеляну і т. п. з їхнього помешкання на вул. Хжановської, 5 (теперішній II-ий поверх, вул. М. Вербицького), з яких більшість мали велику мистецьку й пам'яткову вартість⁷. 15 січня голова Комісії по охороні пам'яток культури Петро Панч і директор Оссолінеуму Єжи Борейша, звернулися до голови Червоноармійського райвиконкому м. Львова тов. Скринського з проханням повідомити їх про час зняття печаток з цього майна, щоб представник від Бібліотеки Оссолінеуму «міг відібрати музейні цінності»⁸.

10 січня 1940 р. до НЗіО передав свою міцкевичівську колекцію Александр Семкович – колишній власник переплетної майстерні у Львові на вул. Пекарській, 13. Він просив зберігати його колекцію як окрему цілість⁹. Того ж дня він був прийнятий на роботу до Оссолінеуму¹⁰, а незабаром, уже у ЛфБАН УРСР, був одним з основних організаторів міцкевичівської виставки¹¹.

26 листопада 1939 р. на засіданні Комісії по охороні пам'яток культури при Тимчасовому управлінні у Львівській області було прийнято рішення про перенесення з вул. Куркової у Львові бібліотеки Дідушицьких. У лютому 1940 р. до ЛфБАН УРСР перевезли від 20 000 до 30 000 вцілілих томів¹². Безцінні стародруки Дідушицьких перевозили під проливним дощем, тому вони зазнали пошкоджень і втрат¹³. Але ще до перевезення частину збірок з вже вивезли і розпорошили.

30 січня 1940 р. в Києві наказом по Академії наук УРСР було створено Львівську філію Бібліоте-

¹ *Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. S. 51–56.*

² Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 209.

³ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 206.

⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 208.

⁵ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 53.

⁶ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 77.

⁷ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 118.

⁸ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 116, 117.

⁹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 151.

¹⁰ *Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. S. 46.*

¹¹ *Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. S. 96.*

¹² *Papiery Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie dotyczące zbiorów bibliotecznych z lat 1939–1946 // ZNİO (Wrocław). Ręk. 17066/II. K. 3, 8.*

¹³ *Oppenauer-Śreniowska K. Lwowskie Ossolineum w latach 1939–1941 // Zeszyty Historyczne. Paryż : Instytut Literacki, 1993. S. 222.*

ки АН УРСР (ЛфБАН УРСР). Тимчасово виконуючим обов'язки директора бібліотеки було призначено Якова Зайкіна, який для цього прибув з Києва¹. Його заступниками призначено колишнього директора Бібліотеки НТШ Володимира Дорошенка і Є. Борейшу. У жовтні 1940 р. директором ЛфБАН УРСР став Ілля Зеленко².

10 лютого 1940 р. т. в. о. директора ЛфБАН УРСР, Я. Зайкін уповноважив працівників професорів Івана Боднара та Степана Інгляота та Ярослава Чуму для одержання Бібліотеки митрополита Андрея Шептицького³.

15 лютого 1940 р. у Станіславові (тепер – Івано-Франківськ) помер відомий літературознавець Михайло Мочульський, а вже 21 лютого т. в. о. директора звернувся до вдови покійного Ольги Мочульської зі словами співчуття і водночас з проханням передати архів і бібліотеку М. Мочульського до ЛфБАН УРСР⁴. Перед тим планувалося передати бібліотеку М. Мочульського Львівському університету, але 29 лютого Я. Зайкін виписав О. Мочульській, яка замешкала у Станіславові на вул. Собіського, 38, посвідчення, що книжки з її бібліотеки є власністю ЛфБАН УРСР⁵. 27 квітня 1940 р. архів М. Мочульського вже був серед незаінвентаризованих рукописів (деPOSITIV) у відділі рукописів колишнього НТШ⁶.

З інших документів відомо, що цього року до ЛфБАН УРСР надійшла бібліотека власника великої нерухомості Валеріана Кшечуновича (1870–1945) – бл. 4000 томів суспільно-політичної літератури, а також стародруків⁷. У цій колекції були теж рукописні документи, які стосувалися еконо-

мічних і господарських питань, і французька література XVIII ст.⁸.

4 квітня 1940 р. Іван Боднар⁹ поінформував т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Якова Зайкіна про те, що цього дня він отримав бібліотеку відомого політичного, громадського і кооперативного діяча, поета й публіциста Остапа Луцького¹⁰, «приміщену в трьох шафах до схоронищ Бібліотеки Академії Наук УРСР»¹¹. Мешкав О. Луцький за адресою: вул. Богуславського, 14 (тепер – вул. Лукіяновича)¹². Книгозбірня складалась з близько 2000 томів наукової літератури з економіки й кооперації та різних журналів¹³.

18 квітня 1940 р. працівники ЛфБАН УРСР підтвердили, що у Львівському державному історичному музеї (пл. Ринок, 6) зберігається «около 450 примірників театральних творів, около 70 театральних вивісок та 5 пачок переписки». З бажанням «перебрати згадані збірки до своїх схоронищ» звернувся директор ЛфБАН УРСР до Комісії по охороні пам'ятників культури у Львові за відповідним «зарядженням»¹⁴. За актом про надходження з концентрації до ЛфБАН УРСР «поодиноких бібліотек і книгозбірок» на 5 жовтня 1940 р. в Ака-

⁸ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 177.

⁹ За наказом № 19 «по Філіалу Бібліотеки Академії Наук УРСР у Львові» від 29 березня 1940 р. замість звільненого з роботи Ярослава Чуми був призначений т. в. обов'язки керівника відділу комплектування [Канцелярія. Накази № № 1 – 146 по бібліотеці, 2 січня 1940 р. – 31 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 46].

¹⁰ В помешканні О. Луцького був зроблений обшук, а сам господар заарештовано і вислано у Котлас Архангельської області [Лукасевич М. Остап Луцький // Українські кооператори (історичні нариси). Львів : Коопосвіта, 1999. Кн. 1., с. 325].

¹¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 67.

¹² Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів. Т. 1 (1939 – 1945) : зб. док. і матеріалів / [упоряд. : Галина Сварник (керівник), Роман Дзюбан, Маргарита Кривенко та ін.]; передм. Романа Дзюбана ; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. відділ іст. колекцій. Львів, 2010. Л. арк. 57.

¹³ Звіти ЛНБ АН УРСР за 1940, 1948 роки. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 3896/8. Арк. 7; Papiery Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie dotyczące zbiorów bibliotecznych z lat 1939–1946 // ZNiO (Wrocław). Ręk. 17066/II. K. 8-9; Materiały do historii lwowskiej biblioteki AN URSR m. in. do działalności u 1939–1941 rr. // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Viddil rukopysiv, F. 9, op. 1, spr. 302, ark., 69–71, 111.

¹⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 173.

¹ Канцелярія. Накази № № 1 – 146 по бібліотеці, 2 січня 1940 р. – 31 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 16.

² Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. S. 77.

³ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 162, 163.

⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 114.

⁵ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 112.

⁶ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 186.

⁷ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 89, 110, 177.

демічний бібліотеці вже знаходилась книгозбірня Історичного музею (бл. 10000 томів) – стародруки, театральні рукописи з цензорськими замітками, театральні афіші¹. За річним звітом у 1940 р. з Історичного музею привезли 15000 томів². Про приватні бібліотеки українських діячів, які потрапили у відділ концентрації ЛфБАН УРСР є публікація Л. Кусий³.

19 квітня 1940 р. І. Боднар «перебрав» з помешкання правника Юстина Шведзіцького у Львові – вул. Обертинська, 8 (тепер – вул. Зарицьких) «два куфри книжок»⁴. Було там майже 1000 томів правничої літератури⁵.

24 квітня 1940 р. І. Боднар прийняв з бібліотеки проф. Александра Патайдля⁶ «біля тисячки книжок до схоронищ» ЛфБАН УРСР⁷. Були це книги науково-педагогічного змісту⁸. За іншим актом, цього ж дня І. Боднар перебрав з бібліотеки гром[адянина] Янковського около 400 книжок в одній скриньці. За іншими документами, у цій скрині було 600 книжок художньої і наукової польської літератури⁹. Книжки одержано від Улен-товської з Янковських, яка проживала на вул. Набеляка, 23 (тепер – вул. Котляревського)¹⁰.

¹ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 89.

² Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 110.

³ Кусий Л. Бібліотеки українських діячів як джерело концентрації Львівської філії Бібліотеки АН УРСР (1940–1944) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2014. Вип. 6. С. 402–414.

⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 161.

⁵ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 88, 109, 175.

⁶ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 175.

⁷ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 124.

⁸ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 88.

⁹ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 88, 109.

¹⁰ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний

30 квітня 1940 р. заступник директора ЛфБАН УРСР Володимир Дорошенко звернувся до голови райвиконкому м. Городка з офіційним листом, в якому йшлося про те, що в «[...] адвоката Лонгина Озаркевича, що проживав у Городку, у власному будинку в ринку, коло костьола, була збірка книжок, рукописів, фотограф[ій] і поштових марок, яка має чималу цінність для науки». Далі він зазначив, що, оскільки Озаркевич і його донька Оксана Бірецька були виселені з Городка, то «в інтересах збереження цієї збірки для науки» передати її Академічній бібліотеці у Львові, «а до часу передачі забезпечити її цілість». Про те, коли можна було б забрати колекцію просив повідомити телефоном, або листом на адресу бібліотеки¹¹. За «Протоколом Першого засідання Вченої Ради Львівської Філії Бібліотеки Академії Наук УРСР від 26. VII. 1940 р.» відомо, що на засіданні виступив Кирило Студинський з пропозицією «негайно забрати з Городка бібліотеку Озаркевича, яка там нищиться»¹². З місячних звітів керівника відділу комплектування Івана Боднара відомо, що за бібліотекою Л. Озаркевича до Городка працівники відділу так і не вибралися... Лонгин Озаркевич (1859–1940) був відомим адвокатом у Городку. Син священика, політичного і громадського діяча, літератора й посла у Віденський парламент Івана Озаркевича з Белелуї, брат лікаря Євгена, священика Володимира (одруженого з Ольгою Рошкевич), письменниці Наталії Кобринської та Єроніми (в заміжжі за географом, істориком та економістом Григорієм Величком). У 1939 р. старого і хворого Лонгина Озаркевича разом з дочкою Оксаною і зятем Костем Бірецьким заарештували й вивезли в Московію, де вони й загинули¹³. За свідченнями Романа Горака, будинок адвоката пограбували московські окупанти. Але деякі речі історичної ваги, зокрема портрети, було врятовано. «Тепер вони зберігаються у Національному музеї у Львові. Цілком знищено й бібліотеку Л. Озаркевича, яка була гордістю Городка. У ній, крім колекцій рідкісних книг, знаходилися рукописи Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича, Антона Любича-Могильницького, Івана Озаркевича та багатьох письменників пізнішої доби – Івана

нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 175.

¹¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 120.

¹² Вчений секретар. Протоколи засідання Наукової Ради, 2 січня 1940 р. – 23 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 5.

¹³ Євген Озаркевич – біографія (до 150-річчя з дня народження). URL: <http://www.ult.lviv.ua/index.php?newsid=1507>. (дата звернення: 15.03.2019).

Франка, Леся Мартовича, Василя Стефаника, Софії Морачевської, Ярослава Окуневського та інших»¹.

13 травня 1940 р. Я. Зайкін звернувся до Комісії по охороні пам'яток культури видати розпорядження про готовність бібліотеки прийняти матеріали Мадейського² з вул. Я. Стшемя, 6 (тепер – вул. Менделєєва Д.), відомого у Львові професора Роляуера, який мешкав на цій же вулиці під 9-м номером, відомого історика-правника й автора праць з історії української церкви Вячеслава Заїкина з вул. Петра, 25 (тепер – вул. Мечникова І.), громадського діяча, професора гімназії та архіваріуса Івана Шендрика з вул. Потоцького, 14 (тепер – вул. Чупринки), вже згаданого В. Паньківа, який проживав на вул. Генінга, 16 (тепер – вул. Харківська) і тоді вже був заарештований. За всіма цими адресами зберігалися «цінні книжки, рукописи і знімки»³. З інших документів відомо, що у II чвертьріччі 1940 р. до ЛфБАН УРСР вже були перевезені бібліотеки В. Заїкина⁴, І. Шендрика⁵ (архів останнього також зберігається в ЛННБУ). Що ж стосується німецького професора Роляуера, то, за словами В. Дорошенка, він виїхав до Німеччини, а бібліотека пішла «на паливо під час суворой зими 1939–1940 року»⁶. Становить інтерес недатоване звернення директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна до Райфінвідділу Сталінського району м. Львова з проханням «видати для бібліотеки книжки, рукописи і фотографії з колишньої квартири гр. Володимира Панькова». Речі пови-

нен був одержати Володимир Дорошенко⁷. У «списі незінвентаризованих рукописів (деPOSITIV) від 1939 р.» відділу рукописів колишньої бібліотеки НТШ, який склала М. Деркач, згадано збірку В. Паньківа⁸.

28 травня 1940 р. до відділу комплектування ЛфБАН УРСР від Ольги Ростворовської, яка проживала у Львові на вул. Шайнохи (нині – вул. Банківська) поступило 13 скринь книжок⁹. В акті від 5 жовтня 1940 р. вже фігурує, вочевидь помилково, 15 скринь з майже 5000 книжок польської мистецької літератури¹⁰. Належали ці книжки графу Казимиру Ростворовському з Грегорови¹¹.

18 червня 1940 р. до «схоронищ» ЛфБАН УРСР з вул. Пекарської, 18 – колишньої власності Поліграфічного Товариства, перевезено «один повний віз книжок (між ними 18 рукописів і трохи стародруків)»¹², всього бл. 1000 книжок¹³.

У другому кварталі 1940 р. до ЛфБАН УРСР було перевезено книжки з бібліотеки Польського педагогічного товариства¹⁴. На двох возах було бл. 3000 книжок і журналів педагогічного змісту¹⁵. Їх перевозили з вул. Зіморевича, 17 (тепер – вул. Дудаєва), які там були «приміщені в 3 (трьох) шафах і одній купі на столі»¹⁶.

¹ Істори́ко-краєзнавчий нарис Романа Горакі «Городок». URL: http://gorodok.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=98#zmist. (дата звернення: 14.02.2018).

² В. Е. Хвалевіка – Матейський Казимир. Його бібліотека містила книжки з історії мистецтва і права. Мала власний екслібрис [Chwalewik E. Zbiory Polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiatki przeszlosci w ojczyźnie i na obczyźnie w porzadku alfabetycznym wedlug miejscowosci ulozone. Warszawa ; Krakow : Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, 1926. T. 1. S. 426]

³ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 51.

⁴ Відділ комплектування. Місячні звіти про роботу відділу за 1940 р. // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника). Архів. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 2.

⁵ Відділ комплектування. Місячні звіти про роботу відділу за 1940 р. // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника). Архів. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 2; Вчений секретар. Протоколи засідання Наукової Ради, 2 січня 1940 р. – 23 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 4.

⁶ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 167.

⁷ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 123.

⁸ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 183.

⁹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 146.

¹⁰ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 89.

¹¹ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 176.

¹² Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 189, 190.

¹³ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 111.

¹⁴ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 73.

¹⁵ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 88.

¹⁶ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних

У липні 1940 р. Я. Зайкін звертався до цієї ж Комісії, інформуючи про те, що в Крехові біля Жовкви розміщена «дуже цінна і старинна бібліотека монастиря Василян. Згадана бібліотека опечатана Обласним відділом НКВС». Дирекція ЛфБАН УРСР просила передати її «до схоронищ Львівської Філії Бібліотеки А.Н. УРСР і виїждати дозвіл зняти печатки»¹. Володимир Дорошенко в листопаді 1941 р. у статті «Бібліотеки й архіви на Зах[ідній] Україні за большевицького панування» писав, що під час радянської окупації «пропали архіви й бібліотеки цілої низки українських василянських монастирів у краю, з яких найбільшою втратою є прецінний крехівський архів»². У «Довідці» про працю Комітету по охороні пам'ятників культури за серпень–жовтень 1940 р. вказано, що «в часах переїзду влади постраждали рухомі пам'ятники культури, а саме поміщицькі й монастирські архіви, бібліотеки та галереї так, що Комітетові в більшості випадків доводилося констатувати або їх повний загин (Крехів) або рятувати тільки їх залишки від остаточної загибелі»³. Проте, певну кількість рукописів з Крехова, очевидно, вдалося перевезти до відділу рукописів ЛфБАН УРСР, так як у звіті про роботу цього відділу за травень 1941 р. відзначено, що працівник Казимир Гебултовський відокремив «рукописи василянських бібліотек у Крехові й Жовкві»⁴.

За недатованим зверненням директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна до Комісії по охороні пам'ятників культури, відомо, що в Палаці піонерів і школярів знаходилась тоді «дуже цінна бібліотека, колись власність графа Потоцького». Оскільки «ані піонерам ані школярам» вона не була потрібна, ЛфБАН УРСР просила видати доручення на перебрання книжок⁵. 28 червня 1940 р. дирекція ЛфБАН УРСР звернулася до дирекції «Палати Піонерів і Школя-

рів», з проханням «передати до її схоронищ бібліотеку Потоцьких, в якій знаходяться дуже цінні рукописи. Стародруки та наукові книги великої вартості». Отримати бібліотеку був уповноважений Пантелеймон Хитра⁶.

Відомо, що в липні 1940 р. до ЛфБАН УРСР було привезено бл. 1000 книжок (в т. ч. стародруків) з палацу Потоцьких⁷. За іншим документом – актом від 5 жовтня 1940 р., в якому йдеться про надходження з концентрації книжок і колекцій до ЛфБАН УРСР, – до неї «прибули» «36) Бібл[іотека] гр. Потоцького, біля 1500 томів»⁸ і «53) «Бібліотека з палати піонерів, біля 300 книжок»⁹.

Цього ж місяця директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін звернувся до Укрнафтокомбінату у Львові з проханням передати Академічній бібліотеці «книги, що мають научну вартість» Науково-технічного нафтового видавництва, яке тоді перебувало у стані ліквідації¹⁰. Документів, які б підтвердили цю передачу, не виявлено.

У відділі рукописів зберігаються також цікаві документи про намагання ЛфБАН УРСР «перебрати до своїх схоронищ у Львові книжки і рукописи кол[ишньої] фундації ім. Перля в Тернополі»¹¹. Вести переговори у цій справі від імені ЛфБАН УРСР було доручено старшому бібліотекарю єврейського відділу др. Вайлю Лейбі Ісаковичу¹². За його звітом з відрядження до Тернополя відомо,

колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 191.

¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 195.

² Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 165.

³ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 93.

⁴ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 120.

⁵ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 134.

⁶ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 133.

⁷ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 111, 125–128.

⁸ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 89.

⁹ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 90.

¹⁰ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 170.

¹¹ За Е. Хвалевіком, Бібліотека єврейської школи ім. Перля (першої віросповідної школи у давній Австрії, заснованої у 1815 р.) володіла найбагатшою в Галичині збіркою єврейських праць [Chwalewik E. Zbiory Polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiatek przeszlosci w ojczyznie i na obczyznie w porzadku alfabetycznym wedlug miejscowosci ulozone. Warszawa ; Krakow : Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, 1927. T. 2. S. 236].

¹² Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 125.

що на той час «збір книжок Перля» було перенесено з давнього приміщення «До сутерин будинку Обл[асної] Бібліотеки». Книжки лежали розкидані і невпорядковані, а також багато їх пропало під час перенесення. За інвентарем, як підтверджує звіт, нараховувалось 1314 «нумерів» гебрейських друків, друків іншими мовами (переважно німецькою) було 2 227. Окрім того, знаходилося там багато рукописів, а також гебрейських друків з середини XVI ст.¹

Відома недатована «посвідка», яку підписав директор Я. Зайкін, про те, «що бібліотека покійного проф. Івана Гвальберта Павліковського (8 шаф) по вул. Калєчої ч. 2 [тепер – вул. Каліча Гора] являється майном Філії Бібліотеки Академії Наук і в коротким часі буде перевезена до приміщення Бібліотеки по вул. Осолінських 2»². Зі звіту І. Боднара знаємо, що у вересні 1940 р. привезено до ЛфБАН УРСР з бібліотеки «Павликовського і тов. (8 шаф і стіл)» – всього 5 возів книжок³.

Особливий інтерес становлять документи з клопотаннями дирекції ЛфБАН УРСР про передачу до її фондів як львівських, так і провінційних покинутих приватних книгозбірень, інформація про подальшу долю яких відсутня. Очевидно, більшість з них загинула у вирі Другої світової війни.

Приблизно у березні 1940 р. Я. Зайкін звернувся до Комісії по охороні пам'яток культури з проханням дозволити ЛфБАН УРСР «перебрати до своїх схоронищ» книжки з львівських приватних бібліотек: 1. Анського, вул. Соняшна, 23 (тепер – вул. Куліша); 2. Борохова, вул. Сикстуська, 24 (тепер – вул. Дорошенка); 3. Ахва, вул. Скарбківська, 4 (тепер – вул. Лесі Українки); 4. Бнеї Бріт, вул. 3 травня (тепер – вул. Січових Стрільців); 5. Клуб Абрагамовича, вул. Старозаконна, 11 і 18 (тепер – вул. Удатного М.); 6. Дім бездомних, вул. Старотандетна, 2 (тепер – вул. Мулярська). Як йдеться далі у проханні, «книги з цих бібліотек є замкнені, лежать без пожитку, а в нашій бібліотеці можуть бути корисні для ширшої публіки»⁴. Книги з цих книгозбірень так і не потрапили тоді до фондів

Академічної бібліотеки. Остання, згадана в документі бібліотека з вул. Старотандетної, знаходилась у Домі суспільної допомоги ім. Руни Рейтманової з освітньою бібліотекою⁵. Йдеться про колишню бібліотеку Клари Райслер, фонд якої (майже 60 000 книжок різними європейськими мовами⁶) у 1940 р. став основою згаданої вище Бібліотеки Шевченківського району м. Львова⁷. Тут зберігались книжки Біфона (видання 1788 р.); рідкісні примірники старих видань творів Вольтера; невеликі, естетично виготовлені томики творів Гете, Гейне; розкішні, у шкіряній оправі Шекспірівські трагедії, твори Бальзака, Золя, Мопассана, Діккенса. 25 і 30 жовтня 1940 р. з бібліотеки Шевченківського району на вул. Старотандетній, 2а (тепер – вул. Мулярська) було привезено до ЛфБАН УРСР певну кількість книжок. Бібліотека зобов'язувалась «виміняти їх на рівну кількість томів і брошур зі своїх дублетних фондів»⁸. Не знаємо, чи обмін відбувся, але з інших документів відомо, що тоді до фондів ЛфБАН УРСР привезено два вози книжок⁹ в кількості 2000 томів¹⁰.

Про деякі приватні та громадські книгозбірні, які тоді мали б потрапити до фондів ЛфБАН УРСР, оскільки бібліотека клопоталася про їх одержання, відомостями не володіємо. Так, Зайкін у недатованому зверненні до Облліту м. Львова просить передати до ЛфБАН УРСР львівські бібліотеки: 1) єврейських студентів філософії (вул. Станіслава, 5); 2) «Культурліш» (пл. Бенедиктинська, 1); 3) Ляндава (вул. Рутовського, 23 II поверх)¹¹.

8 березня 1940 р. Я. Зайкін висловив подяку завідувачу Відділу Народної освіти в Бучачі за те, що він свого часу подбав «про забезпечення бібліотеки гр[афа] Баденія в селі Коропець над Дністром» і висловив надію, що бібліотека і надалі буде забезпечена від втрат, доки ми не вишлемо

¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 128.

² Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 122.

³ Відділ комплектування. Місячні звіти про роботу відділу за 1940 р. // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника). Архів. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 6.

⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 7.

⁵ Кривенко М. Оаза у Краківському передмісті // Про-світа. 1995. 23 верес. (чис. 16). С. 3.

⁶ Відомості про роботу бібліотек міста Львова і Львівської області за 1939–1940 роки // Державний архів Львівської області. Ф. Р–163 (Львівський обласний відділ народної освіти. Обласний відділ народної освіти, м. Львів, 1939–1940 рр.). Оп. 1. Спр. 53. Арк. 3–4.

⁷ Кривенко М. Оаза у Краківському передмісті // Про-світа. 1995. 23 верес. (чис. 16). С. 3.

⁸ Вчений секретар. Протоколи засідання Наукової Ради, 2 січня 1940 р. – 23 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 166, 167.

⁹ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 97, 111, 133, 134.

¹⁰ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 111.

¹¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 55.

свогого відпоручника, який перевезе бібліотеку з Коропця до Львова¹.

Львівська академічна бібліотека отримала також повідомлення від голови сільради Скали над Збручем тов. Шварцмана повідомлення про бібліотеку Голуховських, яка знаходилась, очевидно, у місцевому палаці графа. Збереглась недатована подяка директора ЛфБАН УРСР голові скалецької сільради з проханням «видати всі потрібні зарядження, щоби книжки цієї бібліотеки зберігти до цього часу, поки не буде могла їх перевезти до Львова»². Документів про передачу бібліотек графа Бадені з с. Коропець та родини Голуховських зі Скали до Львова не виявлено.

Вочевидь, не потрапив також до фондів ЛфБАН УРСР «збір книжок» Богдана Ставничого зі Стрия, який він, покидаючи місто, надав до розпорядження львівській академічній бібліотеці. Про книгозбірню Б. Ставничого 12 червня 1940 р. згадував у своєму листі директор ЛфБАН УРСР. Я. Зайкін до жителя Стрия Д. Дзьоби, в помешканні якого на той час вона зберігалась (м. Стрий, вул. Сталіна, 53)³.

У лютому 1941 р. директор ЛфБАН УРСР І. Зеленко звертався до дирекції Миської бібліотеки в Борщеві Тернопільського району з проханням передати до Академічної бібліотеки у Львові «злишні» книжки за радянські видання з дуб-летнего фонду. Просив також «занятися опаккуванням і висилкою тих книжок»⁴. Чи вислано тоді книжки до ЛфБАН УРСР, нічого не знаємо.

Цінною є недатована машинописна копія документа з початку 1941 р., в якому йдеться про отримання ЛфБАН УРСР від Львівської державної картинної галереї творів графіки, які були передані до галереї з різних львівських музейних інституцій. Так, зі збірок колишньої Поторицької бібліотеки Дідушицьких до ЛфБАН УРСР передано 1944 одиниці графіки (з них 522 фотографії), зі збірок Музею мистецького промислу – 2111 од. зб., зі збірок Костянтина Бруницького – 219 од. зб., зі збірок Леона Пінінського – 44 од. зб., зі

збірок Сковронського – 5 од. зб., зі збірок Вибрановського – 28 од. зб., зі збірок Голуховських – 59 од. зб. Всього було передано 4409 од. зб. та 8 рукописів. У документі вказуються інвентарні номери, якими була позначена більшість переданих творів⁵. 28 січня 1941 р. ЛфБАН УРСР знову одержала від галереї 6 графічних творів⁶.

28 березня 1941 р. І. Зеленко в листі до дирекції бібліотеки Львівського політехнічного інституту дякує їй «за дар, котрий помітно побільшив наші книжкові фонди»⁷. Книжки, які «відступлено» Академічній бібліотеці у Львові, не входили «в обсяг наук та зацікавлень, репрезентованих Інститутом»⁸.

Значними були передачі до ЛфБАН УРСР і від бібліотек середніх шкіл міста Львова. Так, зі школи на вул. Підвальної десь у жовтні 1940 р. Академічна бібліотека перебрала архів і бл. 800 книжок⁹, а 9 січня 1941 р. від середньої школи № 12 на вул. Личаківській, 37 – 500 книжок¹⁰.

19 березня 1940 р. заступник директора Бібліотеки АН УРСР у Києві І. Зеленко звернувся з офіційним листом до т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна, в якому заакцентував увагу на статті Л. Городського «Там, де були ієзуїти», вміщену трьома днями раніше у газеті «Комуніст», в якій йшлося про бібліотеку «Хировської Академії ієзуїтів», тобто про бібліотеку Виховного закладу єзуїтів з с. Баковиці під Хировом. І. Зеленко запропонував негайно прийняти цю бібліотеку¹¹. Я. Зайкін, від-

¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 8.

² Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 46.

³ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 153.

⁴ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 165.

⁵ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 176.

⁶ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 177.

⁷ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 186.

⁸ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 185.

⁹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 187.

¹⁰ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 188.

¹¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 –

повідючи на лист, повідомив, що йому відомо про статтю Городського, оскільки останній бував в Академічній бібліотеці і ділився звітками як про хирівську бібліотеку, так і про свою статтю ще до її появи друком. Як інформував Я. Зайкін далі, секретар Обкому партії в Дрогобичі товариш Сердюк розпорядився перевезти хирівську бібліотеку до Дрогобича і передати місцевому Педагогічному інституту. Далі повідомляв, що «ми цієї справи так не залишимо» і «що у Львові, як і на периферії, є багато бібліотек, яких слід сконцентрувати»¹. У плані роботи відділу рукописів ЛфБАН УРСР на II квартал 1940 р. одним з пунктів є спровадження до відділу рукописів, «що знаходяться в Захисті Єзуїтів у Хирові біля Старого Самбора»². У квітні 1941 р. директорів Державної обласної бібліотеки в Дрогобичі Долгову з ЛфБАН УРСР було надіслано листа, який замість директора підписав Тишик і керівник відділу комплектування І. Боднар. У листі висловлено подяку за інформацію про книги з монастиря Єзуїтів у Хирові і повідомлено, що незабаром до Дрогобича приїде представник бібліотеки, щоб на місці обговорити подальшу долю хирівської книгозбірні. Далі читаємо: «книги з XV – XIX вв. ми заберемо за Вашим дозволом до своєї бібліотеки, а новіші видання непридатні для Вас заберемо до свого спецфонду»³. Однак тоді не вдалося перевезти книги до ЛфБАН УРСР, але під час німецької окупації в листопаді 1941 р. директор III відділу Державної Бібліотеки у Львові (Staatsbibliothek in Lemberg) Володимир Дорошенко згадував у статті, опублікованій у «Краківських вістях», що «багато вартісного пропало у відомім замку в Підгірцях, в майнах Павликовських у Медиці, в монастирі єзуїтів у Хирові»⁴, а також, що багато лиха накоїли різні мародери у військовій формі, що пересувались по цілій Західній Україні грабували громадські й приватні збірки. В. Дорошенко згадав про одного такого типа – старшого лейтенанта Ореста Ровінського, що служив у Львові в політуправлінні Шостої радянської армії та співпрацював у газеті «Звезда Советов».

Він нищпорив не тільки у Львові, а й у Чернівцях і скрізь на провінції, в Галичині, Буковині та на Волині, «хапаючи й вивозячи всяку всячину». По втечі Ровінського зі Львова в його помешканні знайшли чимало пограбованих книжок – з університетської бібліотеки в Чернівцях, із «Студіону» у Львові, з Хирова, з бібліотеки Павликовських у Медиці. Але більшу частину він вже встиг перевезти завчасу до Москви⁵. У 1942 р. Обласну бібліотеку в Дрогобичі сконфіскувала німецька поліція безпеки, а потім Головне управління бібліотек у Генеральній Губернії планувало перевезти її до структур, організованої окупаційною німецькою владою, Державної Бібліотеки у Львові. Однак в липні 1943 р. перевезено тільки книгозбірню єзуїтів з Хирова – бл. 1400 томів стародруків і рукописів переважно теологічного змісту⁶.

Отже, на основі сказаного вище, можна стверджувати, що найбільш інтенсивне поповнення фондів ЛфБАН УРСР з приватних і громадських збірок відбувалось у 1940 р., у початковий період її функціонування. Незабаром частина з них буде пограбована німецькими окупантами в часи Другої світової війни, ще деяка їх кількість буде знищена у спецфондах й розпорошена вже після війни. Вивчення й осмислення втрат цих т. зв. «репресованих книг» є необхідними серед багатьох чинників, які сприяють відновленню, розвитку та утвердженню національної пам'яті.

1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 203.

¹ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 204.

² Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 64.

³ Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939 – 1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Арк. 205.

⁴ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 165.

⁵ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 167-168.

⁶ Кусий Л. Історія відділу спецфондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР : документальний нарис; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. Львів, 2015. С. 171.

References

- Viddil kompletuvannia. Misiachni zvity pro robotu viddilu za 1940 r. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka (dali LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka), Arkhiv, op. 1, spr. 10, 12 fol. (in Ukr., Rus.).
- Vidomosti pro robotu bibliotek mista Lvova i Lvivskoi oblasti za 1939–1940 roky // Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, F. R–163 (Lvivskiy oblasnyi viddil narodnoi osvity. Oblasnyi viddil narodnoi osvity, m. Lviv, 1939–1940 rr.), op. 1, spr. 53. 210 fol. (in Ukr., Rus.).
- Vchenyi sekretar. Protokoly zasidannia Naukovoï Rady, 2 sichnia 1940 r. – 23 hrudnia 1940 r. // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Arkhiv, op. 1, spr. 6, 58 fol. (in Ukr., Rus.).
- Dokumenty i materialy pro nadkhodzhennia do Lvivskoi filii Biblioteki AN URSS knyzhkovykh, arkhivnykh ta muzeinykh kolektsii i pro vydachu depozytiv okremym osobam, 1939 – 1940 rr. (sprava v opratsiuvanni) // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Viddil rukopysiv, 236 fol. (in Ukr., Rus.).
- Doroshenko V. (1941), Biblioteki y arkhivy na Zakh[idnii] Ukraini za bolshevytskoho panuvannia . *Krakovski visti : [shchodennyk]*, 9 lystop. (№ 250), p. 2. (in Ukr.).
- Doroshenko V. (1958), *Knyzhky na palyvo , Zakhidnia Ukraina pid bolshevykami (IX. 1939–VI. 1941) : zbirnyk / za red. Mileny Rudnytskoi, NTSh v Amerytsi, Niu York, pp. 235-242. (in Ukr.).*
- Dubrovina L., Kyrydon A., Matias I. (2017), Arkhivy, biblioteki, muzei – dzherelna osnova natsionalnoi pamiaty, kulturnoi spadshchyny Ukrainy, *Bibliotechnyi visnyk*, № 1, pp. 3-10. (in Ukr.).
- Yevhen Ozarkevych – biohrafia (do 150-richchia z dnia narodzhennia). Retrieved from <http://www.ult.lviv.ua/index.php?newsid=1507>. (data zvernennia: 15.03.2019). (in Ukr.).
- Zvity LNB AN URSS za 1940, 1948 roky. // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Viddil rukopysiv, F. 9, op. 1, spr. 3896/8, 37 fol. (in Ukr.).
- Istoryko-kraieznavchy narys Romana Horaka «Horodok». Retrieved from http://gorodok.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=98#zmist. (data zvernennia: 14.02.2018). (in Ukr.).
- Kantseliaria. Nakazy № 1 – 146 po bibliotetsi, 2 sichnia 1940 r. – 31 hrudnia 1940 r. // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Arkhiv, Op. 1, spr. 2, 183 fol. (in Ukr.).
- Kryvenko M. (1995), Oaza u Krakivskomu peredmisti , *Prosvita*, 23 veres. (chys. 16), p. 3. (in Ukr.).
- Kusyi L. (2014), Biblioteki ukrainskykh diiachiv yak dzherelo kontsentratsii Lvivskoi filii Biblioteki AN URSS (1940–1944) // *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka*, Vyp. 6, pp. 402-414.
- Kusyi L. (2015), *Istoriia viddilu spetsfondiv Lvivskoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka AN URSS : dokumentalnyi narys*; NAN Ukrainy, LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Lviv, 200 pp.
- Lukasevych M. (1999), Ostap Lutsnyi, *Ukrainski kooperatory (istorychni narysy)*, Kooposvita, Lviv , kn. 1, pp. 315-326. (in Ukr.).
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka: peremishchennia i vtraty fondiv. T. 1 (1939 – 1945) : zb. dok. i materialiv / [uporiad. : Halyna Svarnyk (kerivnyk), Roman Dziuban, Marharyta Kryvenko ta in.]; peredm. Romana Dziubana ; NAN Ukrainy, LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Nauk.-doslid. viddil ist. kolektsii. Lviv, 2010. L, 565 pp. (Dzhereloznavcha seriia). (in Ukr.).
- Materialy do istorii Lvivskoi biblioteki AN URSS m. in. do diialnosti u 1939–1941 rr. // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, Viddil rukopysiv, F. 9, op. 1, spr. 302, 237 fol. (in Ukr.).
- Oblikovi kartky diisnykh chleniv tovarystva z pryzvyshchamy na litery «A – L», «M – Ya», 1939 r. // *TsDIA Ukrainy u Lvovi*, F. 309 (NTSh), op. 1, spr. 384, 57 fol.
- Smirnov Yu. (2009), Diialnist Komisii z okhorony pamiatok kultury u Lvovi v 1939–1940 rokakh, *Halyska brama*, № 7/9, pp. 30-32. (in Ukr.).
- Chwalewik E. (1926), *Zbiory Polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiatok przeszlosci w ojczyźnie i na obczyźnie w porzadku alfabetycznym wedlug miejscowosci ulozone*, Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, Warszawa ; Kraków, t. 1, 490 pp. (in Pol.).
- Chwalewik E. (1927), *Zbiory Rolskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamatek przeszlosci w ojczyźnie i na obczyźnie w porzadku alfabetycznym wedlug miejscowosci ulozone*, Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, Warszawa ; Kraków, t. 2, 560 pp. (in Pol.).
- Matwijów M. (2003), *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946*, Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 350 pp. : il. (in Pol.).
- Oppenauer-Śreniowska K. (1993), *Lwowskie Ossolineum w latach 1939–1941, Zeszyty Historyczne*, Instytut Literacki, Paryż, pp. 216-223. (in Pol.).
- Papiery Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie dotyczące zbiorów bibliotecznych z lat 1939–1946 // *ZNiO (Wrocław)*, Ręk. 17066/II, 272 pp. (in Pol.).

Received 26 June 2020

Accepted 15 July 2020